

Б. І. Ткаченко

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. А. В. Смітюх

ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА НЕДІЙСНИМ ЗА ПОЗОВНОЮ ЗАЯВОЮ УЧАСНИКА У СВІТЛІ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Можливість оскарження учасником господарського товариства правочину укладеного товариством з третьою особою є одним з проблемних питань корпоративного права. Підхід Верховного Суду (далі – ВС) до вирішення даної категорії спорів не має сталого характеру і постійно змінюється, тож метою цієї роботи є аналіз судової практики та визначення актуальної позиції ВС з даного питання.

На початку 2018 р., тобто одразу після початку діяльності, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду (далі – КГС/ВС) сформував підхід, згідно з яким учасник (акціонер) може оспорити правочин, вчинений господарським товариством, якщо обґрунтує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав: такий спір вважається спором про право управління юридичною особою і належить до юрисдикції господарських судів незалежно від того, чи є іншим відповідачем у справі як сторона спірного договору фізична особа. При розгляді такого спору по суті суд має перш за все встановити, чи порушені корпоративні права позивача, зокрема, іншою стороною спірного договору [1; 2]. Ще через рік Велика Палата Верховного Суду (ВП/ВС) зауважила, що вирішення питання про наявність чи відсутність такого порушення та відповідно підстав для задоволення позову з'ясовується судами під час розгляду справи по суті позовних вимог [3]. Тобто, згідно з цією позицією ВС головною умовою було саме доведення факту того, що дії господарського товариства, представленого виконавчим органом прямо впливають на положення його учасника та перешкоджають реалізації ним корпоративних прав.

З іншого боку, ч. 2 ст. 98 ГК України передбачає відповідальність посадових осіб за збитки, спричинені зловживанням повноважень такою особою господарському товариству [4, ст. 98], а ст. 54 ГПК України надає можливість учаснику господарського товариства, якому належать 10% і більше корпоративних паїв (часток), звернутися до суду від імені товариства в разі,

якщо посадовою особою товариству були заподіяні збитки [5, ст. 54]. Проте виникає питання: чи може бути поширено дію цієї норми на вимоги про визнання правочину недійсним? У Постанові КГС/ВС від 28.02.2019 у справі № 904/4669/18 та у Постанові КГС/ВС від 27.02.2019 у справі № 904/4654/18 КГС/ВС дійшов до висновку, що власник (учасник, акціонер) юридичної особи може звертатися до суду в інтересах юридичної особи виключно у випадках, коли таке право надано йому законом [6; 7]. В обох випадках компанії посилались на рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) по справі «Фельдман та банк «Слов'янський» проти України». В даній справі ЄСПЛ визнав право акціонера банку звертатись до суду від його імені з тих обставин, що в процесі ліквідації банку управління ним фактично здійснювали посадові особи НБУ, тому банк як юридична особа не мав змоги звернутись до суду самостійно щоб вимагати скасування рішення про державну реєстрацію права власності на нерухоме майно та витребування такого майна з чужого незаконного володіння відповідача на користь господарського товариства. В даному випадку суд виходить з того, що для юридичної особи не існує перешкод самостійно захищати свої порушені права та інтереси, тож немає і підстав для подачі позову саме учасником юридичної особи для визнання правочинів недійсними [8].

У справі № 905/2559/17 за матеріалами якої встановлено, що директор підприємства, укладаючи договори купівлі-продажу без попереднього погодження з загальними зборами, діяв з перевищенням повноважень, суд дійшов висновку, що в даному випадку мова йде про порушення прав самого товариства, а не корпоративних прав його учасника [9]. ВП/ВС зазначила, що бере до уваги усталену практику ЄСПЛ, відповідно до якої акціонер (учасник) юридичної особи, навіть мажоритарний, не може розглядатись як належний заявник, якщо йдеться про порушення прав юридичної особи. При цьому навіть у разі, якщо юридичну особу було ліквідовано, ЄСПЛ розглядає справи за заявою саме такої юридичної особи, допускаючи її представництво в особі акціонера (учасника), якщо юридична особа не може брати участі у справі в особі своїх органів [10]. Цим рішенням ВС знову підкреслив сформовану позицію щодо того, що правочин, який вчинено з перевищенням повноважень виконавчим органом господарського товариства має оспорювати юридична особа, адже дії органу особи порушують, в першу чергу, саме її права та інтереси.

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що за досить короткий період ВС змінив свій підхід до вирішення спорів щодо оскарження правочинів вчинених виконавчим органом товариства з перевищенням повноважень і наразі ініціювати провадження щодо визнання таких правочинів недійсними має сама юридична особа.

Список використаної літератури

1. Постанова КГС/ВС від 15.02.2019 у справі № 916/1731/18.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79867360> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Постанова КГС/ВС від 02.05.2018 у справі № 923/20/17.
URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74160438> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Постанова ВП/ВС від 09.04.2019 у справі № 916/1295/18.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81394399> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-І.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 04.11.2020).
6. Постанова КГС/ВС від 27.02.2019 у справі № 904/4654/18.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80181014> (дата звернення: 04.11.2020).
7. Постанова КГС/ВС від 28.02.2019 у справі № 904/4669/18.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80181036> (дата звернення: 04.11.2020).
8. Рішення Європейського суду з прав людини від 21.12.2017 за заявою № 42758/05 у справі «Фельдман та банк «Слов'янський» проти України».
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c78 (дата звернення: 04.11.2020).
9. Рішення Господарського суду Донецької області від 04.05.2018 по справі № 905/2559/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73792375> (дата звернення: 04.11.2020).
10. Постанова ВП/ВС від 15.10.2019 у справі № 905/2559/17.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85412931> (дата звернення: 04.11.2020).